

Elviskinderen

In de schaduw van een overleden broer of zus

Wanneer je partner overlijdt, word je weduwe of weduwnaar. Als je ouders niet meer leven, ben je wees. Verlies je je kind of een broer of zus aan de dood, dan is daar echter geen woord voor. Aan de ene kant is dat vreemd, want voor hoeveel situaties bestaan nu geen woorden? Aan de andere kant is het ergens wel logisch dat voor iets wat tegen elke natuurwet indruist, geen woorden bestaan. Toch voelen wij de drang om wel woorden te geven aan dit soort zware omstandigheden. Om ook hierin het onzegbare zegbaar te maken.

Auteurs: Ard Nieuwenbroek & Judith Kimenai

We hebben ervoor gekozen kinderen die geboren werden na het overlijden van het kind dat direct voor hen kwam, ‘Elviskinderen’ te noemen. De term ‘Elviskind’ refereert aan de bekende zanger Elvis Aaron Presley.

Elvis

Elvis Presley zag op 8 januari 1935 het levenslicht. Slechts een half uur voordat Elvis zelf ter wereld kwam, werd na een zeer zware bevalling zijn tweelingbroer Jesse dood geboren. Even later werd Elvis geboren. Zijn vader zou zo bang zijn geweest dat hij ook zou overlijden, dat ze hem toegedekt onder een dekentje in een doos in de oven hebben gelegd. Zo zou hij in ieder geval warm blijven tot de dokter kwam. Elvis overleefde, maar voor Jesse kwam hulp te laat. De familie had destijds weinig geld en had, zo wordt gesteld, geen andere keus dan Jesse anoniem te begraven in een oude schoendoos.

Elvis bleef enig kind. Het overlijden van zijn tweelingbroer, een existentiële gebeurtenis, bleef hem zijn leven lang achtervolgen. Hij heeft altijd het gevoel gehad dat er iets ontbrak in zijn leven.

Een Elviskind wordt dus, net als Elvis, geboren na de dood van een broer of zus die direct voor hem kwam in de kinderrij. Het krijgt de taak het overleden kind te vervangen. In de meeste gevallen is het eerdere kind vroeg gestorven. Het kwam overleden ter wereld bij een miskraam of na een volwaardige zwangerschap, het overleed niet lang na de geboorte, bijvoorbeeld aan wiegendood, ziekte of een ongeval, of ouders kozen er zelf voor de zwangerschap voortijdig af te breken.

Soms krijgt het Elviskind dezelfde naam als het overleden kind. Maar ook als het een andere

naam krijgt, is de impact vaak groot. Elviskinderen dragen hun leven lang een last mee die ze ongevraagd en onbedoeld mee hebben gekregen van hun ouders: ze moeten niet alleen hun eigen leven leven, maar ook dat van hun overleden broer of zus. Die last uit zich meer dan eens in destructiviteit.

Schuldig

Met grote regelmaat bezocht Elvis het graf van zijn broer Jesse. We vermoeden dat de dood van zijn tweelingbroer een enorm effect op Elvis’ turbulente leven heeft gehad. In het boek *In search of Elvis* (Chadwick, 2018) vertelt de schrijver wat hij van Elvis’ vrienden en familie hoorde: Elvis zou zich schuldig hebben gevoeld over de dood van zijn broer. Het lijkt erop dat de zanger constant in de schaduw van zijn overleden broer leefde. Die schaduwkende verschillende kanten, zoals verslavingen, depressies en suïcidaliteit.

Replacement children

In de Engelstalige literatuur worden Elviskinderen ook wel ‘*replacement children*’ genoemd. Albert en Barbara Cain (1964) introduceerden deze term in hun artikel *On replacing a child*. De Nederlandse vertalingen ‘vervangend kind’ of ‘vervangkind’ worden af en toe gebruikt in de Nederlandse literatuur, maar zijn zeker nog geen ingesleten begrippen.

In de klinische onderzoeksliteratuur is een en ander te vinden over kinderen die geboren zijn na het overlijden van een broer of zus. De kern daarvan is steeds dezelfde: ze hebben de onbewuste behoefte het gat op te vullen dat hun overleden broer of zus heeft achtergelaten. Hun nieuwe positie in het gezinssysteem heeft verschillende gevolgen. Deze kinderen krijgen bijvoorbeeld te maken met schuldgevoelens en intergenerationele overdracht van verlies.

Ouders

De invloed van de niet verwerkte rouw op het vervangende kind is groot. Dit kind krijgt onbewust een grote, onmogelijke opdracht mee: het moet datgene geven wat zijn ouders nodig hebben om te kunnen helen in hun rouw. Het is de voorwaarde waaronder het vervangende kind leeft. Wanneer het kind dezelfde naam krijgt als het overleden kind, wordt de opdracht nog explicieter gemaakt: leef niet alleen je eigen leven, maar ook dat van je overleden broer of zus.

Bij een vervangend kind is er nog iets anders aan de hand. Vanuit hun delegaat vragen ouders dit kind iets te geven wat het niet kan geven: het krijgt de opdracht de plek in te nemen van zijn overleden broer of zus. In een verwoede poging deze onmogelijke opdracht te vervullen komt de zelfvalidatie van het Elviskind onmiddellijk op de tocht te staan. Wat dit kind geeft, zal nooit genoeg zijn.

Bovendien heeft een Elviskind altijd onbewust de ervaring dat zijn leven wordt overschaduwed door het (korte) leven van een ander. Het leeft in de schaduw van de ander. Hoe graag het ook anders wil; het kan niet meer goedmaken wat eerder fout is gegaan.

Sommige vervangende kinderen ontwikkelen een symbiotische relatie met hun ouders. Zij blijven altijd in de kindrol en geven daarmee hun ouders de kans om voor hen te blijven zorgen. De ouders kunnen de pijn van hun verdriet kwijt in de zorg voor het vervangende kind, simpelweg omdat ze ervoor kunnen zorgen dat er niet nog een kindje overlijdt.

Deze overmatige vorm van beschikbaarheid lijkt misschien nobel, maar is ongezond voor alle partijen. Ouders blijven vastzitten in hun rouwproces en het Elviskind krijgt niet de kans zijn zelfvalidatie te ontwikkelen. Zelfvalidatie gaat uiteindelijk over de vraag: doe ik er echt toe? Mensen die zich dit steeds afvragen, hebben vaak last van faalangst of

eenzaamheid. De vragen die hierachter schuilgaan, gaan allemaal over zelfvalidatie.

Begeleiding

Elviskinderen hebben het vaak moeilijk. Allerlei worstelingen – zoals eenzaamheid, faalangst of somberheid – komen aan de oppervlakte. De begeleiding richt zich vaak op die worstelingen. Wij voeren een pleidooi om ook op zoek te gaan naar de werkelijke bronnen van deze problemen. Begeleiding vanuit de waarneming een Elviskind te zijn geeft meer duurzame resultaten.

Als ooit de basisuitspraak van Martin Buber – *“healing through meeting”* (Friedman, 1955) – betekenis heeft gehad, dan is het wel in de begeleiding van Elviskinderen. De belangrijkste bedoeling van heling is hier: heel maken wat half is of wat zelfs helemaal niet is. Of zoals een 26-jarige vrouw het na afloop van begeleiding verwoordde: “Ik heb altijd het gevoel gehad maar de helft te zijn en nu ben ik heel.”

Een Elviskind heelt op verschillende manieren in een begeleidingstraject. We onderscheiden heling door ontmoeting met zichzelf, door ontmoeting met de overleden broer of zus, en door ontmoeting met de ouders.

Ontmoeting met zichzelf

Allereerst vindt er heling plaats door de ontmoeting van het Elviskind met zichzelf. De begeleider brengt met de gekozen interventies de individuatie in beweging. Het Elviskind ontdekt daardoor wie zijn ware ‘ik’ is.

Veel Elviskinderen ontwikkelen een ‘vals zelf’. Met andere woorden: ze zijn pas tevreden met hun ‘ik’ als anderen hen oké vinden. Het ‘ware zelf’ staat echter veel sterker en is meer in staat een eigen mening te vormen. Iemand met een goed ontwikkeld ‘ware zelf’ kan van binnenuit tevredenheid over zichzelf voelen. De verbinding met anderen is dan dus veel minder gericht op het zoeken naar hun bevestiging.

In een oefening representeren we daartoe de beide 'zelden' op twee losse stoelen. We nodigen een Elviskind uit om op beide stoelen, uiteraard om de beurt, plaats te nemen. Dan vragen we het Elviskind zich aan ons 'voor te stellen' vanuit die positie. Doel van deze oefening is om het verschil tussen de beide 'zelden' te laten ervaren.

Ontmoeting met overleden broer of zus

Ook in de (virtuele) ontmoeting met de overleden broer of zus krijgt het Elviskind de kans te helen. Zo treedt er heling op als het Elviskind de kans krijgt zijn broer of zus een naam en/of plek te geven. Daarmee wordt het overleden kind meer dan alleen een geest die niet mag bestaan.

Op enig moment in het begeleidingsproces vragen we bijvoorbeeld of – hoe gek dat ook klinkt – we kennis mogen maken met de overleden broer of zus. Vrijwel altijd is het antwoord bevestigend. Dan nodigen we het Elviskind uit om een stoel te kiezen en die een plaats in de praktijkruimte te geven waar de broer of zus vervolgens plaats mag nemen. Een beginvraag is daarna vaak aan het Elviskind: "Wat zou jij je broertje of zusje eigenlijk willen zeggen?" Dit is zonder uitzondering het begin van een fascinerende dialoog.

Ontmoeting met ouders

Heling door ontmoeting vindt ook plaats door ontmoeting van het Elviskind met zijn ouders. Die ontmoeting vindt pas plaats als de ouders daarvoor voldoende ontwikkeling hebben doorgemaakt in hun eigen rouwproces. Als deze ontmoeting te vroeg plaatsvindt, loopt het kind het risico tegen de betonnen muur aan te lopen die het verdriet van zijn ouders nog hardnekkig bewaakt.

Veel Elviskinderen proberen, vaak onbewust, hun ouders gelukkig te maken; het verdriet weg te nemen of te verzachten. Dat lukt eigenlijk nooit. Het is een vorm van zogenaamde 'parentificatie', waarbij een kind op een niet passende wijze aan de ouders geeft. In een van de (vaak slot) sessies nodigen we ouders uit. In zo'n sessie ontstaat een

Vanuit zijn relationeel-ethische verbeelding creëert de begeleider situaties waarin de ontmoeting en heling plaats kunnen vinden.

(begeleid) proces van communicatie waarbij ouders hun Elviskind aangeven dat ze zijn/haar inspanningen hebben gezien, herkend en erkend. En dat dit niet passende geven door hen niet wordt gevraagd en ook niet ontvangen kan worden. Methodisch is dit een onderdeel van zogenaamde 'deparentificatie' (Nieuwenbroek, 2014).

Relationeel-ethische verbeeldingskracht

Voor al deze ontmoetingen gebruikt de begeleider zijn relationeel-ethische verbeeldingskracht. Vanuit deze relationeel-ethische verbeelding creëert hij situaties waarin de ontmoeting en heling plaats kunnen vinden. In onze praktijk gebruiken we hierbij vaak de methodiek 'via de overkant' (Nieuwenbroek & Kimenai, 2023).

Deze relationeel-ethische verbeeldingskracht is een attitude en vaardigheid waarbij de begeleider zich vrijwel voortdurend virtueel verplaatst in situaties waarbij het Elviskind in contact komt of kan komen met voor hem/haar relationeel-ethische belangrijke mensen, al of niet overleden. Dat kan op twee manieren: enerzijds door het stellen van de vraag 'stel je eens voor dat...' en anderzijds door de oefeningen zoals hiervoor beschreven.

We merken dat toepassing van deze relationeel-ethische verbeeldingskracht een helend en versnellend element vormt van de begeleiding. ■

Ard Nieuwenbroek is therapeut, trainer en spreker bij Ortho Hulp in Sint-Oedenrode. www.orthohulp.nl Hierop is ook info te vinden over masterclasses rond Elviskinderen, waaronder 'Contextuele methodieken'.

Judith Kimenai is tekstschrijver en opgeleid tot contextueel werker. Ze stond jarenlang voor de klas in het voortgezet onderwijs. In die periode was ze niet alleen docent, maar ook een bevlogen mentor en leerlingbegeleider. Tegenwoordig richt ze zich voornamelijk op publicaties in de educatieve sector. www.codetaaltekstbureau.nl

Referenties

- Boszormenyi-Nagy, I., & Krasner, B. R. (1994). *Tussen geven en nemen: Over contextuele therapie*. Haarlem: De Toorts.
- Cain, A. C., & Cain, B. S. (1964). On replacing a child. *J Am Acad Child Psychiatry*, 3, 443-56. doi: 10.1016/s0002-7138(09)60158-8
- Chadwick, V. (2018). *In search of Elvis: Music, Race, Art, Religion*. New York: Routledge.
- Friedman, M. S. (1955). Healing through meeting: Martin Buber and psychotherapy. *CrossCurrents*, 5(4), 297-310. <http://www.jstor.org/stable/24456637>
- Nieuwenbroek, A. (2014). *Twaalf contextuele methodieken: Kompas voor relationeel-ethische ontmoeting*. Oirschot: Quirijn.
- Nieuwenbroek, A., & Kimenai, J. (2023). *Elviskinderen begeleiden: Uit de schaduw van je overleden broer of zus*. Den Haag: ACCO.
- Whitmer, P. O. (1996). *The Inner Elvis: Psychological Biography of Elvis Aaron Presley*. New York: Hyperion.

Kortingsactie voor jou!

Krijg nu 15% korting met
ELVIS15
& gratis verzendkosten!

Kom jij ook Elviskinderen tegen in jouw werk?

Meld je dan aan voor de tweedaagse training 'Begeleiden van Elviskinderen' voor begeleiders en hulpverleners bij OrthoHulp.

Aanmelden kan via: www.orthohulp.nl.

www.accoutgeverij.nl | info@accoutgeverij.nl

acco
learn